राष्ट्रियसंस्कृतसंस्थानम्

(मानितविश्वविद्यालय:)

नई–दिल्ली–110058

शास्त्रप्रशिक्षणकार्यक्रम: (2018–19)

संस्कृतम् अस्माकमात्मा विवेकस्य च वाणी अस्ति। या भाषा निखिलेऽस्मिन् विश्वे अनेकतासु एकतामापादयति, संस्कारं जनयति, मानवसमाजं हिते नियोजयति, अध्यात्मविद्यां पोषयति, ऋषीणां विद्यां सन्दधाति, सर्वा: विद्या: सम्वर्धयति, भारतीयां संस्कृतिं परिपुष्णाति, सर्वभाषाणां जनयित्री सा संस्कृतभाषा सदा नमस्या भवति। तस्यामेव भाषायां भारतीयमनीषिभि: ऋषिभि: सुरचितानि अनर्घरत्नतुल्यानि शास्त्राणि। ऋषिभि: सृष्टानि शास्त्राणि यथा सुरक्षितानि स्यु: तेषां शास्त्राणां प्रचारप्रसार: बहुलतया भवेत् तदुद्देश्येन भारतसर्वकारेण राष्ट्रियसंस्कृतसंस्थानं प्रतिष्ठापितम्। ऋषिसृष्टविद्याया: रक्षणम्, परम्पराया: सम्वर्धनं शास्त्राध्येतृणां संख्याभिवर्धनार्थं कटिबद्धसंस्थानं समग्रेऽपि राष्ट्रे परिसरान् संस्थाप्य शास्त्राणामध्ययनाध्यापनपरम्परामद्यापि उज्जीवयति, शास्त्रेषु अभिरुच्युत्पादनार्थं प्रतिभाया: प्रोत्साहनार्थं च अखिलभारतीयशास्त्रीयभाषणस्पर्धा: शलाकापरीक्षासदृशा: अनेकप्रतियोगिता: आयोजयति, न केलवमेतत् विविधपरिसरेषु विविधान् शास्त्रीयप्रकल्पान् अपि संचालयति। एतादृशेषु अन्यतमकार्यक्रम: अस्ति शास्त्रप्रशिक्षणम् इति। अस्य शास्त्रप्रशिक्षणस्य स्वरूपं कीदृशं स्यात्। अस्य प्रयोजनं किम् इति प्रस्तूयते।

शास्त्रप्रशिक्षणस्य स्वरूपम्

प्रशिक्षणकार्यक्रमोऽयं चितेषु परिसरेषु एकस्मिन् शैक्षणिकसत्रे पर्यायद्वयेन संचालितो भविष्यति। दिसम्बरमासस्य अन्तिमसप्ताहे प्रथमचरणम् प्रारम्भिकशिक्षणम्, मईमासस्य तृतीयसप्ताहत: द्वितीयचरणं प्रगतप्रशिक्षणम् आयोजयिष्यते।

प्रारम्भिकप्रशिक्षणस्य अवधि: 10 दिनानि, प्रगतप्रशिक्षणस्य च अवधि: 30 दिनानि निर्दिष्टानि। प्रशिक्षणे भागग्रहणाय **शास्त्रितृतीयवर्षे अधीयाना: आचार्यप्रथमवर्षे द्वितीयवर्षे च अधीयाना: छात्रा: अर्हा: भविष्यन्ति**। साहित्ये, व्याकरणे, ज्योतिषे च अधीयाना: छात्रा: स्वविषये विषयान्तरे वा (न्याये, वेदान्ते, मीमांसायां, सांख्यायोगे) शास्त्रार्थप्रशिक्षणवर्गे प्रवेशपरीक्षां दातुं शक्नुवन्ति तेषां योग्यतानुरूपम् एकस्मिन् विषये एव प्रशिक्षणार्थमनुमति: प्रदास्यते।

प्रथमचक्रप्रशिक्षणे प्रत्येकं शास्त्रे विभिन्नपरिसरेभ्य: चिता: विंशति: छात्रा: विषयानुगुणं निर्दिष्टेषु परिसरेषु आयोज्यमाने कार्यक्रमे भागं ग्रहीष्यन्ति। तेभ्य: छात्रेभ्य: परीक्षाद्वारा चिता: दश छात्रा: एव अग्रिमस्य मासात्मकस्य द्वितीयप्रशिक्षणचक्रस्य कृते योग्या: भविष्यन्ति।

प्रारम्भिकप्रशिक्षणे उत्तीर्णवतां कृते प्रत्येकं 2000/- रूप्यकाणि च, प्रगतप्रशिक्षणे उत्तीर्णवतां कृते प्रत्येकं 15000/- रूप्यकाणि च छात्रवृत्ति: प्रमाणपत्रं च प्रदास्यते।

<u>चयनपरीक्षा</u>

प्रत्येकं शास्त्रे प्रशिक्षणवर्गे भागग्रहणर्थ चयनपरीक्षा संस्थानस्य सर्वेषु परिसरेषु द्विनद्वये भविष्यति। परिक्षायां तत्तत्सम्बद्धशास्त्रात् प्रश्ना: भविष्यन्ति। परिक्षाया: आवेदनम् **ऑनलाईन** माध्यमेन भविष्यति। तत्र प्रथमदिने

1. **साहित्ये**
2. **व्याकरणे**
3. **ज्योतिषे**

च विषये चयनपरीक्षा सम्पत्स्यते। द्वितीये च दिवसे अवशिष्टिचतुर्षु विषयेषु चयनपरीक्षा विधास्यते। प्रत्येकं परिसरे सप्तसु विषयेषु चयनपरीक्षा भविता। **किन्तु अवधार्य यत्** साहित्यं व्याकरणं ज्योतिषं वा शास्त्रम् अधीयान: छात्र: विषयान्तरे न्यायशास्त्रे, वेदान्तशास्त्रे, मीमांसाशास्त्रे, सांख्यायोगशास्त्रे वा परीक्षां दातुमर्हति। साहित्यविषयम् अधीयान: छात्र: व्याकरणं ज्योतिषं वा, व्याकरणविषयम् अधीयान: छात्र: साहित्यं ज्योतिषं वा, ज्योतिषविषयम् अधीयान: छात्र: व्याकरणं साहित्यं वा चेतुं न शक्नोति।

एतस्मिन् प्रशिक्षणकार्यक्रमे सम्बद्धपरिसरस्य प्राचार्य: सम्बद्धशास्त्रविदुषां चयनं करिष्यति। प्रथमचक्रस्य कृते द्वयो: विदुषो: द्वितीयचक्रस्य कृते चतुर्णां विदुषां च नामानि प्रशिक्षणकार्यक्रमत: पूर्वं माननीयकुलपतीनाम् अनुमोदनार्थं प्रेषणीयानि भविष्यन्ति। प्रगतप्रशिक्षणं गुरूकुलपद्धत्या भविष्यति।

परिसरस्य प्राचार्या:/प्रभारिप्राचार्या: वा शास्त्रप्रशिक्षणकार्यक्रमस्य निर्वाहका: भविष्यन्ति। सम्बद्धशास्त्रस्य विद्वान् अध्यापक: अध्यापिका वा उपर्युक्तकार्यक्रमस्य समन्वयक: समन्वयिका वा भविष्यति।

विषयानुगुणं प्रशिक्षणपरिसराः

क्र.सं.	परिसरस्य नाम	शास्त्रम्
1	जयपुरपरिसरः, जयपुरम् (राजस्थानम्)	व्याकरणम्
2	लखनऊपरिसर, लखनऊ (उत्तरप्रदेशः)	साहित्यम्
3	भोपालपरिसरः, भोपालम् (मध्यप्रदेशः)	ज्योतिषम्
4	गुरुवायूरपरिसरः, गुरुवायूर (केरलम्)	वेदान्तः
5	गङ्गानाथझापरिसरः, इलाहाबाद (उत्तरप्रदेशः)	न्यायः
6	राजीवगान्धीपरिसरः, शृङ्गेरी (कर्नाटकम्)	मीमांसा
7	श्रीसदाशिवपरिसरः, पुरी (ओडिशा)	सांख्य-योग

निर्धारितपाठ्यांशः

1	**व्याकरणशास्त्रम्**	
	प्रथमचक्रम्	सिद्धान्तकौमुद्याः कारकप्रकरणम् (बालमनोरमाटीकासहितम्)
	द्वितीयचक्रम्	1. वैयाकरणभूषणसारस्य धात्वर्थनिर्णयः 2. परमलघुमञ्जूषायाः शक्तिप्रकरणम्
2	**साहित्यशास्त्रम्**	
	प्रथमचक्रम्	नैषधीयचरितम् (13 सर्गः)
	द्वितीयचक्रम्	काव्यप्रकाशः (1-3 उल्लासपर्यन्तभागः)
3	**वेदान्तशास्त्रम्**	
	प्रथमचक्रम्	वेदान्तसारः (विद्वन्मनोरञ्जनीटीकासहितः)
	द्वितीयचक्रम्	वेदान्तपरिभाषा (प्रत्यक्षतः आगमपरिच्छेदपर्यन्तम् शिक्षामणिटीकासहितम्)
4	**सांख्यशास्त्रम्**	
	प्रथमचक्रम्	सांख्यकारिकामूलमात्रम् योगसूत्राणि च
	द्वितीयचक्रम्	सांख्यतत्त्वकौमुदी, व्यासभाष्यम् च (1-2 पादौ)
5	**मीमांसाशास्त्रम्**	
	प्रथमचक्रम्	अर्थसंग्रहः सम्पूर्णः
	द्वितीयचक्रम्	जैमिनीयन्यायमाला (प्रथमाध्यायतः तृतीयाध्यायपर्यन्तम्)
6	**न्यायशास्त्रम्**	
	प्रथमचक्रम्	न्यायसिद्धान्तमुक्तावली (प्रत्यक्षखण्डः)
	द्वितीयचक्रम्	न्यायसिद्धान्तमुक्तावली (अनुमानखण्डतः अन्तिमभागपर्यन्तम्)
7	**ज्यौतिषशास्त्रम्**	
	प्रथमचक्रम्	सूर्यसिद्धान्तः
	द्वितीयचक्रम्	बृहत्पाराशरहोराशास्त्रम्

आवेदनदिनाङ्कः

आरम्भदिनाङ्कः	अन्तिमदिनाङ्कः
04.10.2018	26.10.2018

चयनपरीक्षादिनाङ्कः

व्याकरणम् साहित्यम् ज्योतिषम्	**03-11-2018 (10:00 – 12:00)**
न्यायः वेदान्तः मीमांसा सांख्यायोगः	**04-11-2018 (10:00 – 12:00)**

<u>प्रशिक्षणस्य अवधिः</u>

प्रथमचक्रम्

प्रारम्भिकप्रशिक्षणम्	दशदिनानि	दिसम्बरमासस्य अन्तिमसप्ताहः

द्वितीयचक्रम्

प्रगतप्रशिक्षणम्	त्रिंशत् दिनानि	मईमासस्य तृतीयसप्ताहतः